

TROBADA DE TREBALL AMB WOMIN

Dimarts 9 de gener de 2024, a lafede.cat, amb Marta Garrich

Aquest document és un recull de notes de les notes, debats i aportacions que es van fer durant la trobada de treball amb WoMin, on van participar activistes, treballadores de CooperAcció i companyes de l'eix d'Empresa i Drets Humans de lafede.cat. No és el guió de la sessió ni tot l'escrit és una transcripció del taller. En les següents línies també trobareu enllaços a materials que poden ser d'interès per tal d'ampliar informació i continuar reflexionant al voltant d'experiències i eines col·lectives de lluita, denúncia i resistència a l'extractivisme des de perspectives ecofeministes i de la reproducció social.

0. Què és WoMin African Alliance?

WoMin African Alliance és una aliança de moviments socials nacionals i regionals, organitzacions de dones i comunitats impactades per l'extractivisme, que treballa per exposar els efectes perversos del mal-anomenat desenvolupament a l'Àfrica i per a impulsar alternatives postextractivistes ecofeministes des d'un marc de justícia social, econòmica, de gènere i ambiental. Aquesta tasca l'emprenen a escala continental, tenint la seva seu administrativa a Johannesburg (Sud-àfrica) i comptant amb el treball en xarxa en divuit països de l'Àfrica subsahariana.

Parteixen d'una crítica directa a l'extractivisme entès com una dinàmica econòmica d'acumulació basada en la sobreexplotació, extracció i exportació de recursos naturals –cada cop més escassos i no renovables– en zones geogràfiques que, sovint, es consideren perifèriques o «improductives», donant lloc a un model de desenvolupament altament desigual i destructiu. Una dinàmica que s'amaga darrere un discurs de foment de l'economia local i de redistribució de la riquesa, mentre al seu pas es mercantilitzen boscos, rius, oceans, reserves minerals, terres fèrtils i fauna dels territoris on s'implanta generant beneficis per qui no habita les terres espoliades. Aquesta mercantilització es condensa en activitats com la mineria, el petroli i el gas, però també en altres com són la silvicultura, l'energia (i projectes d'energies verdes i renovables com la solar i la hidràulica), l'agricultura industrial i la sobreexplotació pesquera, entre d'altres.

A través d'una pràctica de treball en xarxa, WoMin desenvolupa projectes concrets, campanyes, recerques i intercanvis d'experiències entre dones afectades per l'extractivisme i les seves indústries associades, i obre les portes a articular espais de denúncia col·lectiva sobre les conseqüències que deixen sobre els cossos, vides, salut, fonts de subsistència i treball de les comunitats. Exemples d'això els trobem en la seva tasca amb *Orcade* a Burkina Faso, amb *Save Lamu* a Kènia i amb *Kebebkache* a Nigèria; però també en la seva acció de col·laboració en xarxes internacionals com, per exemple, [Friends of the Earth](#), [London Mining Network](#) o [ActionAid International](#).

Els impactes de l'extractivisme –en concret, de la mineria– són un element comú al continent africà, i el seu abast supera la dimensió productiva: genera grans conseqüències sobre la reproducció social, desplaçant béns i serveis bàsics per a la supervivència lluny de les comunitats i, sovint, trencant el vincle íntim heretat amb la terra que habiten. És per això que, des de WoMin, promou una agenda panafricana ecofeminista i radical que obri la porta a conversar sobre la crisi ecològica, la justícia climàtica i formes de protegir el futur del planeta i les persones qui l'habituen d'empreses, governs còmplices i les elits econòmics que Nord i Sud global.

1. Línies de treball de WoMin

Si l'acció principal de WoMin es focalitza en recolzar l'organització de les dones i construir un moviment de caràcter transfronterer que qüestionï l'extractivisme i plantegi alternatives arrelades a les necessitats de les comunitats, aquesta es materialitza en diferents línies de treball.

Dels diferents impactes de la crisi ecològica sobre les dones camperoles i de classe treballadora i sobre les seves comunitats, s'impulsa un eix de treball ecologista per plantar cara a mega-projectes energètics –centrant la mirada concretament els combustibles fòssils i grans preses hidroelèctriques–. És des d'aquí, des del treball en l'oposició a l'extracció, que sorgeix l'eix sobre el consentiment. Un consentiment que s'articula en defensar el dret de les comunitats a dir no, fins i tot quan el projecte ja ha començat, revisant els marcs legals del territori, impulsant propostes de canvi per a garantir aquest dret, i acompanyar

processos d'organització i intercanvi d'experiències. I dins d'aquest dir no, emergeix una tercera línia de treball al trobar en aquest dir no també hi habiten traumes col·lectius, violències específiques sobre els cossos de les dones i impactes de la repatriarcalització del sòl que ha comportat l'extractivisme amb la seva arribada i la mirada còmplice dels governs regionals. En situar tot allò que es vol dir no, emergeix la pregunta a què dir sí, a pensar quines són les alternatives. Aquesta articulació del consentiment en positiu neix el quart eix de treball de WoMin i d'ell, emergeix el repte de recuperar genealogies de sabers ancestrals esborrades, l'acció de generar espais de trobada on compartir experiències, i construir una caixa d'eines, una agenda pròpia, panafricana, ecofeminista i radical.

Per una mirada en més profunditat sobre cada un d'aquests eixos, podeu accedir-ne a la seva pàgina web:

- * Dones construint poder: energia i justícia climàtica. Exemples de la feina feta per WoMin en aquest eix els trobem en el suport de comunitats en resistència com l'acompanyament a dones i comunitats que s'oposen a la central de carbó Sendou al Senegal, a la construcció de Grand Inga Dam a la República Democràtica del Congo, a l'extracció de carbó a Sud-àfrica, o a la campanya Save Lamu a Kènia.
- * Consentiment i el dret a dir no – #RightToSayNo. A través de la col·laboració amb organitzacions i xarxes nacionals, WoMin treballa per aprofundir la resistència a mega-projectes extractius des del consentiment, generant processos d'apoderament i espais d'intercanvi de sabers comunitaris per ajudar a reapropiar-se del seu dret a dir no a les vulneracions de drets de les persones i la natura.
- * Extractivisme, militarització i violència contra les dones. El treball en aquest eix WoMin s'ha centrat la seva mirada en els últims anys a Moçambic, Sierra Leone i Zimbawe, i des de 2020 s'ha sumat a Madagascar, Nigèria i Sud-àfrica. A la vegada, a través de l'enxarxament s'està recolzant a entitats aliades en l'anàlisi de riscos que s'enfronten les dones i comunitats en desafiar el poder d'Estats i corporacions extractives.
- * Construir, reconèixer i avançar en el desenvolupament d'alternatives – #RightToSayYes. Aquest últim eix de WoMin travessa el conjunt de la seva acció d'acompanyament i suport, i és guiat per les dones i les comunitats sobre el terreny: són les qui donen forma al pensament i estratègia política de la construcció d'alternatives des de coordenades ecofeministes, postextractivistes i transformadores.

En la base de les línies de treball de WoMin se situa una idea clara: cap transició ecològica pot realitzar-se sense aturar la dinàmica extractiva, cap transició ecològica ha de suposar un augment de la violència sobre les dones i les comunitats que sostenen el planeta.

2. Eines ecofeministes contra l'extractivisme

En la conversa amb la Marta Garrich –investigadora, fotògrafa i intèrpret col·laboradora de WoMin–, es van compartir reflexions, experiències i aprenentatges vinculats a eines feministes i ecofeministes que poden ser punta de llança per nodrir les lluites contra l'extractivisme i contra les vulneracions de drets per part d'empreses transnacionals a les zones geogràfiques que es consideren perifèriques.

Aquestes són les eines que vam abordar:

- Investigació (eco)feminista dels impactes de l'extractivisme. L'extractivisme és una dinàmica econòmica que genera un canvi sobre les relacions socials i materials de les persones que habiten els territoris on s'estableix, provocant canvis en el seu metabolisme, aprofundint la desigualtat i donant ales a processos de militarització i securització. És fonamental investigar, documentar i recollir evidències dels impactes que tenen sobre les dones, les comunitats i el territori aquests processos, i fer-ho anant més enllà de les xifres més fàcils de veure, si no també el més invisible.

Això implica que tota anàlisi de costos que es faci des d'un marc d'avaluació feminista ha de ser capaç de recopilar impactes que traspassen la fotografia inicial de la desposseïció dels mitjans de subsistència de les comunitats afectades. Ser capaces de posar llum als efectes sobre l'herència i cosmovisió, d'entendre que hi ha uns efectes continuats –siguin derivats del desplaçament, de la repatriarcalització del sòl, dels perills de la militarització, o de l'estat dels determinants socials de la salut– i que són transgeneracionals.

A la vegada, aquestes anàlisis i recerques han de ser útils per a les comunitats en lluita, i això significa que han de donar pas a processos que vagin més enllà d'un únic llenguatge, més enllà d'una única forma de resistència. És a dir, han de ser una eina més que nodreixi les comunitats en lluita i que ofereixi

materials traduïbles en eines, sabers i experiències compartides. Per això, és important realitzar aquests processos d'investigació de la mà de les comunitats en resistència i organitzacions de base, així generar respostes que estiguin aterrades a les necessitats sobre el terreny i evitar caure en un extractivisme acadèmic a través de l'acció-participació i l'educació popular.

- Seguir els diners i visibilitzar qui deu realment a qui. En el procés d'analitzar els costos de l'extractivisme i dels megaprojectes sobre els territoris, esdevé una eina per al qüestionament del model mal-anomenat de desenvolupament que imposa. És des d'aquesta esclatxa que s'obre on un camí per seguir els diners, saber qui és qui finança la destrucció i desposseïció del territori, i conèixer qui és qui especula amb el desplaçament, violència i trencament de les comunitats. Aquest coneixement ens permet connectar lluites i treure a la llum les tendències subterrànies del capital que operen en diferents contextos com a part d'un entramat acumulatiu comú¹.

Així, en el continent africà això significa observar el paper que juga el Banc Africà de Desenvolupament i veure com canalitza inversions que donen lloc a projectes extractivistes i d'acaparament de terres; però també conèixer el rol de Fons Monetari Internacional per avalar la construcció de megainfraestructures hidràuliques. També suposa fer visible que darrere dels interessos de certs projectes que trinxen el territori africà no només se situen organismes internacionals i regionals, o les grans corporacions transnacionals: també hi podem trobar altres estats del continent, com en el cas de Sud-àfrica amb la construcció de noves preses a la República Democràtica del Congo per a poder nodrir-se de l'energia que s'hi generés.

Tota aquesta feina de seguir els diners dona forma a dues estratègies de lluita i resistència, principalment: (1) crear de campanyes de pressió i desprestigi per aturar les inversions i els projectes; i (2) posar rostre a les responsables del deute històric social, ecològic i de cures de l'extractivisme històric i actual. Aquesta segona línia s'entrellaça la denúncia d'aquestes inversions amb les campanyes globals contra la impunitat de les transnacionals i per l'abolició del deute il·legítim².

- Aterrar el debat a les comunitats: què entenem per reparació? Les diferents eines d'anàlisi, denúncia i incidència que nodreixen les lluites contra l'extractivisme tenen en el seu ADN la voluntat de constituir un punt de partida per a la reparació del dany. Aquesta demanda no es tracta d'una exigibilitat puntual d'una compensació econòmica, ni tampoc de creure que l'expulsió del projecte tornarà el territori en l'estat que es trobava abans de l'arribada del mega-projecte o l'acaparament de terres; sinó que recull una necessitat de reconeixement, responsabilitat i reparació en termes del dany generat, de les conseqüències que ha provocat i d'aturar el seu agreujament (salut, adaptació i mitigació).

Sense canviar la dinàmica extractiva, no hi ha reparació possible. Aquesta idea es troba en el si del diàleg entre les comunitats afectades, les dones supervivents i les persones desplaçades quan popularment és parlar de la idea de reparació. A la vegada, en el procés de lluitar per assolir aquesta realitat, esdevé clau reconèixer la diversitat de formes que pren la reparació del dany en els territoris afectats i les necessitats que hi ha al seu voltant.

No hi ha una resposta homogènia, ni una única aproximació a la reparació, la diversitat de les comunitats i de les zones geogràfiques afectades també es tradueix en una diversitat de cosmovisions per a definir i aterrar les propostes de reparació³. És per això que l'escolta, l'acompanyament i el respecte són eines fonamentals per a iniciar aquests processos igual que els intercanvis de coneixement entre els diferents

¹ Aquesta idea la podeu trobar més desenvolupada en el llibre: Martí Comas, J., i Mentxaka Tena, M. (2023). *Manual ecofeminista contra el poder corporatiu*. Madrid: Llibres en Acció. Disponible en català i castellà.

² S'entén per deute il·legítim aquell deute que no es pot exigir el seu reemborsament degut a que el préstec o les condicions d'aquest infringeixen lleis –tant nacionals com internacionals–, o perquè els termes en que va ser contraer eren extremadament injustos, no raonables, inadmissibles o, de certa manera, objectable. En aquest sentit, tampoc haurien de pagar-se aquells on les condicions del préstec, títols o garanties hagin inclòs polítiques que hagin vulnerat lleis o drets humans, o que el seu objecte hagi anat en contra de la població. Per a més informació: <http://www.cadtm.org/Definicion-de-deuda-ilegitima-ilegal-odiosa-e-insostenible>

³ En la conversa, la qüestió de la salut –en concret, la salut mental– i de l'impacte emocional de l'extractivisme van posar-se sobre la taula com elements fonamentals per aterrar les propostes de reparació a les dones i comunitats afectades. Sovint aquesta dimensió immaterial queda oblidada en els anàlisi de costos o en el pensar els danys generats però, des d'una perspectiva ecofeminista, esdevé clau per prendre consciència de la totalitat dels impactes sobre les relacions materials que generen els processos extractius.

territoris, i les experiències com els tribunals populars o les pràctiques rituals, també s'han d'incloure en el fet de pensar la reparació.

En últim lloc, en la conversa també es va abordar el paper del dret i de les eines de denúncia existent per a fer front a les vulneracions de drets per part d'empreses transnacionals⁴ i organismes financers. A través d'un reconeixement de les limitacions que tenen aquestes eines actualment, es va posar sobre la taula la seva utilitat per acabar amb la complicitat les administracions, per a fer seguiment als impactes i crear unes bases per l'exigència de reparacions, i per a impulsar processos de sensibilització a gran escala respecte a les conseqüències de l'extractivisme –principalment al Nord Global, sobre les «seves» empreses i governs⁵–.

3. Materials per ampliar informació

- Per ampliar la informació sobre WoMin, la seva feina i conèixer en major profunditat les seves línies de treball i accions, poder accedir a la seva pàgina web: <https://womin.africa/> i seguir-les a les xarxes socials.
- Si voleu aprofundir la mirada sobre les eines ecofeminista d'investigació, també podeu accedir a través de la pàgina web de CooperAcció als materials del cicle «Eines feministes d'investigació per a la defensa de drets» realitzat el 2023: <https://www.cooperaccio.org/ca/taula-rodona-eines-feministes-dinvestigacio-per-a-la-defensa-de-drets/>
- Per acabar, durant la conversa es van mencionar informes, recerques i organitzacions que també treballen per fer front a les vulneracions de drets per part d'empreses transnacionals i organismes financers com [Stop Corporate Impunity](#), [GRAIN](#), [CADTM](#), [TNI](#), [Global Tapestry of Alternatives](#), [OEDC Watch](#), [ACCA](#), [Rural Women's Assembly](#), entre d'altres; i també algunes de les sòcies locals i regionals de [WoMin](#).

⁴ En aquest punt de la conversa es va parlar de la proposta del Centre Català d'Empresa i Drets Humans, la discussió que s'està fent a dia d'avui en el Parlament de Catalunya en el marc de la seva llei reguladora. En podeu trobar més informació a: <https://alertadh.org/qui-som/>

⁵ Aquesta idea la recull Lolita Chávez, feminista comunitària i membre del Consejo de Pueblos K'iche's por la Defensa de la Vida, Madre Naturaleza, Tierra y Territorio (CPK), al curtmetratge "[Extractivisme, cossos i territoris](#)" (2023) quan explica l'impacte que genera el desconeixement al Nord Global sobre el paper que juguen les seves empreses i governs en la destrucció de territoris en els suds i perifèries globals.